

Tema I. Dreptul civil – caracterizare generală

Secțiunea I. Dreptul civil în sistemul dreptului

Termenul de „drept” își are sensul dat de vorbirea curentă, care a consacrat acest cuvânt în înțelesul de *conformitate cu o regulă*, derivație a sensului său propriu, dat de latinescul *directum* care înseamnă „în linie dreaptă”.

În doctrină, termenul de „drept” este înțeles mai ales în sensul de știință socială care studiază legile existenței și dezvoltării statului și dreptului, instituțiile politico-juridice, formele concret-istorice, corelațiile și influențele reciproce între componentele sistemului social^[1].

De asemenea, în mod curent, prin „drept” înțelegem și *totalitatea normelor juridice* adoptate de organele statului, în scopul reglementării relațiilor dintre oameni în cadrul societății^[2].

Normele juridice sunt legate între ele și alcătuiesc un *sistem* care reflectă atât unitatea dintre norme, cât și diferențele existente între ele. Sistemul de drept este format din ramuri de drept.

Ramura de drept este un ansamblu de norme juridice legate organic între ele prin obiectul de reglementare, adică grupul de relații sociale supuse reglementării (criteriul obiectiv) și metoda de reglementare (criteriul subiectiv). Normele juridice sunt legate prin conținutul lor în cadrul instituției juridice^[3].

Instituția juridică cuprinde totalitatea normelor care reglementează o anumită categorie de relații sociale, dând naștere la raporturi juridice specifice. De exemplu, normele juridice care reglementează proprietatea alcă-

---

^[1] Cu privire la relația economic-juridic, a se vedea C. NISTOR, *Macroeconomie*, Ed. Cartea Universitară, București, 2005, p. 18 și urm.

^[2] Prin „drept” se mai înțelege și *facultatea, posibilitatea unei persoane de a avea o anumită conduită*, de a îndeplini anumite acte juridice, adică de a-și exercita drepturile prevăzute și ocrotite de dreptul obiectiv, precum și de a pretinde persoanei obligate să aibă o anumită comportare corespunzătoare dreptului său, ce poate fi impusă la nevoie prin forța de constrângere a statului; a se vedea C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. All, București, 1995, p. 1-3; G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a rev. și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 1.

^[3] A se vedea M.A. ARDELEANU, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universității din București, 2009, p. 75.

tuiesc instituția dreptului de proprietate, altele instituția contractului, instituția prescripției extinctive etc.

Sistemul științei dreptului cuprinde: *teoria generală a dreptului*; *științele juridice de ramură* (dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul civil, dreptul comercial, dreptul penal etc.); *științele istorice* (istoria dreptului românesc, istoria generală a dreptului); *științele auxiliare* (medicina legală, statistica juridică, logica juridică etc.).^[1]

Sistemul dreptului *intern* se împarte în drept public și drept privat. Deosebirea dintre cele două mari diviziuni constă în natura intereselor ocrotite și din natura (întinderea) raporturilor sociale reglementate prin normele de drept.

Dreptul public privește organizarea statului și a autorităților publice, raporturile dintre stat și cetățeni (particulari) și actele făcute de persoanele învestite cu atribuții speciale pentru realizarea unor interese generale, publice. Fac parte din dreptul public următoarele ramuri de drept: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul procesual penal etc.

Dreptul privat are ca obiect actele particularilor care nu privesc decât interesele individuale. Fac parte din dreptul privat următoarele ramuri de drept: dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii etc.

Secțiunea a II-a. Noțiunea, obiectul și rolul dreptului civil

Dreptul civil este principala ramură a dreptului privat care reglementează raporturile patrimoniale și personale nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice, aflate pe poziții de egalitate juridică, precum și condiția juridică a persoanelor fizice și persoanelor juridice, în calitatea lor de subiecte ale raporturilor juridice civile.

Din definiția de mai sus rezultă următoarele caracteristici:

a) Dreptul civil este o *ramură a dreptului privat*, o totalitate de norme juridice care formează conținutul dreptului și sunt cuprinse în diferite acte normative (de exemplu, Codul civil și alte legi speciale), cunoscute sub denumirea de *izvoarele* dreptului civil;

---

^[1] A se vedea N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 44-45; GH. BELEIU, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 15; I.R. URS, *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Oscar Print, București, 2001, p. 23-25.

b) Dreptul civil ocupă *cel mai important loc* în sistemul dreptului român. Poziția sa centrală este evidențiată de sintagma „drept comun”, adesea utilizată în doctrină și jurisprudență, ce relevă ideea că în unele situații în care o ramură de drept nu conține norme proprii pentru a rezolva un caz concret, se apelează la dreptul civil care „împrumută” principiile ori normele sale;

c) Normele de drept civil sunt, de regulă, *grupate pe instituții* de drept civil. Principalele instituții de drept civil sunt: actul și raportul juridic civil; subiectele de drept civil (persoana fizică și persoana juridică); prescripția extinctivă; drepturile reale (dreptul de proprietate și alte drepturi reale); contractul civil – izvor de obligații; răspunderea civilă (contractuală și delictuală); contractele speciale, moștenirea legală și testamentară etc.

Obiectul de reglementare este format din două categorii de raporturi sociale^[1]:

- *raporturi juridice patrimoniale*, al căror conținut este susceptibil de evaluare bănească, cum sunt: raporturile născute din contracte (vânzare-cumpărare, locațiune, antrepriză etc.) și

- *raporturi juridice (personale) nepatrimoniale*, al căror conținut nu este susceptibil de evaluare bănească, dar prin care se manifestă individualitatea titularului ori însușirile sale (de exemplu, raportul ce are în conținutul său dreptul la nume sau denumire).

De precizat că dreptul civil nu reglementează toate raporturile patrimoniale și toate raporturile nepatrimoniale din societate, ci numai raporturile ce fac obiectul său.

În funcție de natura și felul drepturilor subiective civile cuprinse, sfera raporturilor patrimoniale cuprinde:

- *raporturi reale*, adică acelea care au în conținutul lor dreptul de proprietate și alte drepturi reale principale;

- *raporturi obligaționale* (raporturi de obligații), care conțin drepturi de creanță izvorâte din acte juridice ori fapte juridice.

Raporturilor juridice civile nepatrimoniale se împart în trei categorii:

- raporturi care privesc existența și integritatea fizică ori morală a subiectelor de drept civil, adică cele care au în conținutul lor drepturi personale nepatrimoniale, de exemplu: dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la reputație;

- raporturi privind elementele de identificare a unei persoane, de exemplu: dreptul la nume, domiciliu, sediu;

---

[1] Potrivit art. 2 C. civ., obiectul dreptului civil îl constituie acele raporturi sociale patrimoniale și nepatrimoniale care se stabilesc între persoanele fizice și juridice. Pentru amănunte, a se vedea C. T. UNGUREANU, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, 2013, p. 2.

- raporturi generate de creația intelectuală, de exemplu, dreptul de autor asupra unei opere științifice, literare, artistice sau dreptul de inventator, inovator.

De precizat că subiectele raportului de drept civil pot fi persoane fizice sau persoane juridice. După felul subiectelor ce le formează, raporturile juridice civile se împart în:

- raporturi juridice civile stabilite numai între persoane fizice;
- raporturi juridice civile stabilite numai între persoane juridice;
- raporturi juridice civile stabilite între persoane fizice și persoane juridice.

Subiectele raportului juridic se află pe poziție de egalitate juridică, (între ele neexistând o subordonare). *Egalitatea juridică a subiectelor* este metoda de reglementare a dreptului civil și o trăsătură esențială a raportului juridic civil.

În general și din considerente didactice, studiul dreptului civil este împărțit în șase părți: partea generală, persoana fizică și juridică, drepturile reale, teoria generală a obligațiilor, contractele speciale și dreptul de moștenire.

Dreptul civil are un *rol important* în sistemul dreptului deoarece, prin normele sale, contribuie la ocrotirea valorilor patrimoniale și nepatrimoniale ale persoanelor, fiind „*ramura*”^[1] de drept cea mai bine elaborată și articulată^[2]. Tot astfel, dreptul civil reprezintă o *garanție* a formării unei conștiințe juridice corecte, precum și a respectării și întăririi moralei^[3].

Rolul important pe care îl joacă se manifestă și în funcția dreptului civil de *drept comun* față de alte ramuri de drept. Astfel, ori de câte ori o altă ramură de drept nu conține norme juridice proprii care să reglementeze o anumită relație socială, se va aplica norma corespunzătoare din dreptul civil.

Uneori, rolul de drept comun al dreptului civil este *consacrat expres*, prin lege. De exemplu, art. 2 alin. (2) C. civ. prevede că „Prezentul cod este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale”. Tot astfel, potrivit art. 278 alin. (1) C. muncii, „Dispozițiile prezentului cod se

---

[1] Dreptul civil nu este doar o ramură a dreptului, „ci însuși trunchiul dreptului privat. Acest lucru este cu atât mai mult de crezut cu cât vreme îndelungată dreptul privat era sinonim cu dreptul civil”; a se vedea O. UNGUREANU, *Drept civil. Introducere*, Ed. Rosetti, București, 2005, p. 22-23.

[2] A se vedea E. CHELARU, *Drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 6.

[3] A se vedea E. LUPAN, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 1999, p. 2-5; ȘT. RĂUSCHI, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Ed. Chemarea, Iași, 1992, p. 6-10.

întregesc cu celelalte dispoziții cuprinse în legislația muncii și, în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de muncă (...), cu dispozițiile legislației civile”.

De precizat că, alături, rolul de drept comun al dreptului civil este admis în mod tacit (fără dispoziție expresă), atunci când dreptul respectiv nu cuprinde reglementări speciale.

În prezent, se vorbește despre un *drept privat fundamental* (care nu este altul decât dreptul civil). Deoarece el cuprinde dreptul patrimonial și fondul teoriei generale, aceste două elemente constituie dreptul comun al oricăreia dintre ramurile dreptului privat^[1].

Secțiunea a III-a. Principiile dreptului civil

Principiile dreptului civil sunt *idei directe* (reguli de bază), *ce se impun în întreaga legislație civilă* și sunt aplicabile tuturor instituțiilor dreptului civil.

În dreptul civil sunt incidente *patru principii fundamentale*:

a) *Principiul proprietății* este consacrat art. 44 din Constituție și reluat de Codul civil și alte legi speciale.

Potrivit art. 44 și art. 136 din Constituție, dreptul de proprietate este *garantat*, iar *proprietatea privată este ocrotită* în mod egal de lege, indiferent de titular.

Potrivit art. 555 C. civ., „Proprietatea privată este dreptul titularului de a posedea, folosi și dispune de un bun în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege”.

În acest context menționăm că normele juridice civile reglementează atât proprietatea și conținutul său, dar și mijloacele de ocrotire a dreptului de proprietate (acțiunile juridice), acțiunea în revendicare fiind *mijlocul juridic specific*^[2];

b) *Principiul egalității în fața legii civile* a fost consacrat de art. 16 alin. (1) din Constituție care statuează că „Cetățenii sunt egali în fața legii

---

[1] Făcând o *paralelă cu procedura civilă*, reținem că în această materie dreptul comun îl constituie Codul de procedură civilă. Așadar, în absența unor norme procedurale proprii în materie, se vor aplica normele Codului de procedură civilă; a se vedea O. UNGUREANU, op. cit., p. 23.

[2] *Acțiunea în revendicare* este o acțiune reală prin care proprietarul, care a pierdut stăpânirea bunului său, cere restituirea acestui bun de la cel care îl deține fără temei juridic; a se vedea C. BIRSAN, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 300-301.

și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” și are în vedere deci, în general, egalitatea juridică sau egalitatea în fața legii^[1].

De reținut că egalitatea consacrată de art. 16 din Constituție este o *egalitate în fața legii*, o egalitate de drept și nu o *egalitate de fapt* (care înseamnă, în esență, egalizarea condițiilor de viață)^[2].

În Codul civil, principiul egalității este consacrat de art. 30 potrivit căruia „Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile”.

Rezultă că toate persoanele, fizice sau juridice, sunt egale în fața legii civile;

c) *Principiul îmbinării intereselor individuale cu interesele colective* a fost consacrat atât pentru persoanele fizice, cât și pentru cele juridice. Astfel, potrivit art. 11 C. civ., „Nu se poate deroga prin convenții sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică sau de la bunele moravuri”, iar art. 14 C. civ. dispune că „Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară”.

Exercitarea drepturilor cu încălcarea acestui principiu constituie *abuz de drept* și se sancționează conform legii^[3].

Persoana fizică are dreptul să dispună de sine însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri (art. 60 C. civ.). Viața, sănătatea și integritatea fizică și psihică a oricărei persoane sunt garantate și ocrotite în mod egal de lege [art. 61 alin. (1) C. civ.].

Tot astfel, și persoana juridică trebuie să aibă o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu, afectat realizării unui anumit scop licit și moral, *în acord cu interesul general* (art. 187 C. civ.).

Principiul este regăsit și în numeroasele dispoziții ale Constituției, de exemplu art. 26, art. 40, art. 44 alin. (5) și alin. (7);

d) *Principiul garantării și ocrotirii drepturilor civile* a fost consacrat de art. 26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice la care

---

[1] Declarația drepturilor din 1879 precizează că „oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”, iar declarația din 1793 repetă ideea principiului că „toți oamenii sunt egali de la natură și în fața legii”; a se vedea E. CHELARU, op. cit., p. 9.

[2] Cu privire la aplicarea principiului în dreptul familiei, a se vedea D. LUPAȘCU, C.M. CRĂCIUNESCU, *Dreptul familiei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 11.

[3] Potrivit art. 15 C. civ. „Niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătămă sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe”.

țara noastră a aderat prin Decretul nr. 212/1974 și prevede că toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, drept la o ocrotire egală din partea legii.

Garantarea drepturilor subiective civile este asigurată și de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, ratificată în plan național prin Legea nr. 30/1994.

Tot astfel, potrivit art. 1, art. 18 și art. 21 din Constituție, „Drepturile civile sunt ocrotite de lege”.

Pe lângă cele patru principii fundamentale ale drept civil, în doctrină s-au manifestat și *alte idei care călăuzesc instituțiile civile*^[1], care deși au *vocație mai redusă*, prezintă totuși o importanță deosebită în aplicarea legii civile. Dintre acestea exemplificăm:

- *principiul consensualismului*, privind forma actului juridic civil;
- *principiul forței obligatorii – pacta sunt servanda*;
- *principiul irevocabilității actului juridic*;
- *principiul relativității efectelor actelor juridice*.

Menționăm că, în caz de încălcare a unui principiu, respectiv a dreptului subiectiv civil, *restabilirea* acestuia se face numai prin intermediul procesului civil^[2].

Secțiunea a IV-a. Delimitarea dreptului civil

Făcând parte din sistemul dreptului, dreptul civil cuprinde, evident, norme ce reglementează obiectul său.

Ca ramură de drept, dreptul civil prezintă asemănări, dar și deosebiri cu alte ramuri de drept. În cele ce urmează, vom prezenta delimitarea dreptului civil în raport cu ramurile de drept apropiate (față de care prezintă cele mai multe asemănări).

Interesul practic al delimitării constă în stabilirea apartenenței unor norme sau instituții juridice la o ramură sau alta a dreptului, aplicarea principiilor uneia sau alteia dintre acestea.

---

[1] Numite și „principiile specifice unor instituții de drept civil”; a se vedea *I.R. URȘ*, op. cit., p. 54-55.

[2] Prin *procesul civil* desemnăm activitatea pe care o desfășoară instanța, părțile, alte organe și persoane ce participă la judecată și la executarea silită, în scopul recunoașterii sau realizării drepturilor subiective civile și a situațiilor juridice ocrotite de lege, precum și al executării silite a titlurilor executorii, conform procedurii prevăzute de lege; a se vedea *G. BOROI*, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 5-6.

Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept se face pe baza unor criterii precum: *obiectul* de reglementare, *metoda* de reglementare, *calitatea subiectelor*, *caracterul normelor*, *specificul sancțiunilor* de ramură^[1].

a) *Delimitarea față de dreptul constituțional*^[2]. Între dreptul civil și dreptul constituțional există numeroase puncte de legătură. Asemănările principale se referă la următoarele aspecte:

- dreptul constituțional conține norme care consacră unele principii ale dreptului civil;

- principalele drepturi și libertăți ale omului înscrise în legea fundamentală sunt și drepturi subiective ale persoanelor fizice;

- organele de stat, menționate în Constituție, sunt în majoritate persoane juridice, deci și subiecte ale raportului juridic civil;

- garanțiile juridice ale drepturilor subiective civile sunt stabilite de Constituție.

Deosebiriile principale^[3] dintre aceste ramuri sunt următoarele:

- dreptul constituțional este caracterizat prin raporturi personale nepatrimoniale, iar în dreptul civil majoritatea raporturilor juridice au caracter patrimonial;

- subiectele raportului de drept constituțional se găsesc pe poziții de subordonare, pe când în dreptul civil subiectele se află pe poziție de egalitate juridică;

- normele dreptului constituțional pretind subiectelor sale o calitate specială, de organ de stat sau cetățean român, pe când subiectele de drept civil nu au o calitate specială;

- normele dreptului constituțional sunt, de regulă, imperative, iar majoritatea normelor dreptului civil sunt dispozitive.

b) *Delimitarea față de dreptul administrativ*^[4] constă în următoarele:

- dreptul civil reglementează în cea mai mare parte raporturi patrimoniale, pe când dreptul administrativ reglementează, în majoritate, raporturi personale nepatrimoniale;

---

[1] A se vedea I. DOGARU, *Elementele dreptului civil*, vol. I, Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. Șansa, București, 1993, p. 23-28; E. POENARU, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 13; GH. BELEIU, op. cit., p. 42; ȘT. RĂUSCHI, op. cit., p. 8.

[2] *Dreptul constituțional* este ramura de drept care conține normele ce reglementează forma de guvernământ, organele statului, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor și simbolurile naționale.

[3] A se vedea E. CHELARU, op. cit., p. 12 și urm.; I.R. URS, op. cit., p. 45-46.

[4] *Dreptul administrativ* este ramura de drept ce conține normele juridice care reglementează condițiile realizării puterii executive în stat; a se vedea P.M. COSMOVICI, *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, Ed. All, București, 1994, p. 17 și urm.

- în dreptul civil subiectele se află pe poziție de egalitate juridică, spre deosebire de dreptul administrativ în care părțile se află pe poziție de subordonare;

- subiectele raportului juridic civil nu au o calitate specială, pe când subiectele de drept administrativ au, de regulă, calitatea de organ al administrației publice;

- dreptul civil este caracterizat prin preponderența normelor dispozitive, spre deosebire de dreptul administrativ în care predomină normele imperative;

- sancțiunile în dreptul administrativ sunt amenda contravențională și confiscarea, pe când în dreptul civil sunt repararea prejudiciului cauzat, nulitatea actelor, rezilierea contractelor etc.

c) *Delimitarea față de dreptul financiar*^[1] constă în următoarele:

- subiectele raportului juridic financiar se află pe poziții de subordonare;

- în raportul de drept financiar, obligatoriu, cel puțin o parte are o calitate specială, fiind un organ financiar;

- majoritatea normelor de drept financiar sunt imperative;

- dreptul financiar are sancțiuni proprii, precum majorările sumelor stabilite cu titlu de impozit sau taxă, amenzile etc.

d) *Delimitarea față de dreptul muncii și securității sociale*^[2] constă în următoarele:

- părțile dreptului civil se află pe poziții de egalitate juridică, atât la încheierea, cât și la executarea contractului, pe când în dreptul muncii această poziție este prezentă numai la încheierea contractului (nu și în timpul executării);

- dreptul civil este caracterizat de norme dispozitive, pe când, dimpotrivă, în dreptul muncii majoritatea normelor sunt imperative;

- sfera subiectelor de dreptul muncii este redusă față de dreptul civil; de exemplu „minorii sub 15 nu pot fi angajați ca salariați” [art. 49 alin. (4) din Constituție].

e) *Delimitarea față de dreptul familiei*^[3] constă în următoarele:

---

^[1] *Dreptul financiar* este ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile sociale ce izvorăsc din activitățile de constituire și de utilizare a sumelor cuprinse în bugetul statului. Pentru amănunte, a se vedea V. Roș, *Drept financiar*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 17.

^[2] *Dreptul muncii* grupează normele juridice care reglementează relațiile individuale și colective ce se nasc între angajatori și salariații care muncesc sub autoritatea lor, cu ocazia prestării muncii.

^[3] *Dreptul familiei* reunește normele juridice care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, raporturilor de familie; a se vedea D. LUPAȘCU, C.M. CRĂCIUNESCU, op. cit., p. 7 și urm.

- dreptul familiei este caracterizat de raporturi personale nepatrimoniale;
- în dreptul familiei părțile nu au întotdeauna poziții de egalitate juridică; de exemplu, în raporturile cu părinții, copiii minori se află pe poziții de subordonare;

- în raporturile de familie, subiectele trebuie să aibă o calitate specială; de exemplu, soț, părinte, copil, rudă, adoptat, adoptator.

- în dreptul familiei majoritatea normelor sunt imperative;

- dreptul familiei are sancțiuni proprii, cum sunt: decăderea din drepturile părintești, îndepărtarea tutorelui de la exercitarea tutelei etc.

f) *Delimitarea față de dreptul internațional privat*^[1] constă, în principal, în aceea că normele dreptului internațional soluționează conflictul de legi ori conflictul de jurisdicții, precum și condiția juridică a străinului.

Prin conflictul de legi se înțelege situația în care, cu privire la un raport de drept cu element de extraneitate, sunt susceptibile a se aplica două sau mai multe legi aparținând unor state diferite, cu care raportul juridic prezintă legătură prin elementul de extraneitate^[2].

De asemenea, metoda de reglementare specifică dreptului internațional privat este de a stabili, prin indicarea normei conflictuale, legea aplicabilă raportului juridic cu elemente de extraneitate^[3].

Astfel, în doctrină s-a apreciat că, dacă dreptul internațional privat este un *drept civil cu elemente de extraneitate*, atunci dreptul comerțului internațional este un *drept comercial cu elemente de extraneitate*^[4].

g) *Delimitarea față de dreptul procesual civil*^[5] are în vedere legătura dintre cele două ramuri, ca expresie a corelației dintre conținut la formă (pentru că dreptul material ar fi ineficient dacă nu s-ar asigura realizarea lui pe calea procesului civil, după cum procesul civil ar fi de neconceput fără existența unui drept material).

---

[1] Dreptul internațional privat are ca obiect de reglementare raporturile de drept civil, dar care cuprind un element de extraneitate, care poate fi: cetățenia străină, naționalitatea străină, aflarea în străinătate a unor bunuri, încheierea și executarea în străinătate a unui contract etc.

[2] De regulă, conflictul se naște între legea țării sesizată cu judecarea litigiului (*lex fori*) și legea străină cu care raportul are legătură prin elementul de extraneitate; a se vedea *I.R. Urs*, op. cit., p. 49.

[3] A se vedea A. *FUEREA*, *Drept comunitar european. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 49 și urm.

[4] *Lato sensu*, dreptul internațional privat cuprinde și dreptul comerțului internațional; a se vedea D. *LUPĂȘCU*, D. *UNGUREANU*, *Drept internațional privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 7 și urm.; *I.R. Urs*, S. *ANGHENI*, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 2000, p. 35 și urm.

[5] *Dreptul procesual civil* cuprinde un ansamblu de norme juridice care reglementează modul de judecată și de soluționare a pricinilor civile, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești pronunțate în aceste pricini.

h) *Delimitarea față de dreptul consumației* constă în natura juridică (a acestuia din urmă). Astfel, în doctrina națională s-a spus că dreptul consumului, atunci când reglementează contractul de consumație, face parte din dreptul privat (în ciuda multiplelor elemente de drept administrativ, fiind în general, greu de introdus în categoriile clasice).

Dreptul consumației este *un drept excepțional*, raportat la dreptul civil (iar prin extensie, la întregul drept privat)^[1].

Secțiunea a V-a. Normele și izvoarele dreptului civil

§1. Norma de drept civil

Norma juridică este regula generală și abstractă care reglementează conduita subiecților în raporturile juridice civile^[2]. Forma specifică de exprimare a normelor de drept civil poartă denumirea de *izvor (sursă) de drept civil*^[3].

Norma civilă prezintă următoarele trăsături:

a) este *generală* – conduita prescrisă se adresează tuturor persoanelor și se aplică, de regulă, pe întreg teritoriul țării;

b) este *impersonală*, deoarece nu se adresează direct unei persoane. Chiar dacă vizează conduita unor organe unipersonale, norma nu are în vedere persoana ce ocupă funcția respectivă, ci instituția respectivă (norme ce privesc pe Președintele României, Procurorul general, Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție etc.);

c) este obligatorie deoarece prevederile sale pot fi impuse subiectului prin diferite mijloace. În caz de nevoie, obligativitatea este asigurată prin forța de constrângere a statului (trăsătură care o deosebește de norma morală).

Norma juridică are o structură dublă:

a) *Structura logico-juridică* presupune că o normă juridică se compune din trei elemente: ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

- *Ipoteza* este acea parte a normei care descrie împrejurările, condițiile în prezența cărora se aplică dispoziția normei;

---

[1] Pentru amănunte în materia dreptului consumației, a se vedea A.N. GHEORGHE, C. SPASICI, D.S. ARJOCA, *Dreptul consumației*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 11 și urm.

[2] *Norma de drept* este o regulă de conduită generală, impersonală și obligatorie având ca scop asigurarea ordinii sociale, ce poate fi îndeplinită la nevoie prin forța de constrângere a statului. Normele juridice, împreună cu raporturile juridice născute pe baza lor, alcătuiesc *ordinea juridică*.

[3] A se vedea M.A. ARDELEANU, op. cit., p. 75 și urm.

- *Dispoziția* reprezintă conținutul, esența normei. Ea prescrie conduita pe care trebuie să o aibă o persoană într-un anumit caz și poate fi determinată sau relativ determinată, în raport de modul de precizare a conduitei (de exemplu: „proprietarul este obligat” sau „proprietarul poate”);

- *Sancțiunea* precizează consecințele nerespectării dispoziției, adică măsurile ce pot fi luate împotriva celor care au nesocotit dispoziția. Sancțiunea, specifică raporturilor de drept civil, constă în obligarea la despăgubiri;

b) *Structura tehnico-legislativă* are în vedere materializarea normelor civile în articole ale actelor normative grupate, la rândul lor, pe paragrafe, secțiuni, capitole, titluri, părți.

De reținut că articolul nu reprezintă întotdeauna o normă separată și completă, întrucât un singur articol poate conține mai multe norme juridice, după cum o normă juridică poate fi cuprinsă în mai multe articole.

Clasificarea normelor juridice^[1] se face în funcție de anumite criterii:

a) după *obiectul de reglementare* (al relației sociale pe care o reglementează), normele juridice pot fi norme juridice constituționale, administrative, civile, de dreptul muncii, penale, procesuale civile, procesuale penale etc.;

b) după *forța juridică, natura și locul organului* de la care emană, normele juridice sunt exprimate în: legi, decrete, hotărâri și ordonanțe ale guvernului, ordine și instrucțiuni ale miniștrilor etc.;

c) după *conduita*^[2] pe care o prescriu, normele juridice pot fi clasificate în norme imperative și norme dispozitive.

Normele imperative sunt acelea care trebuiesc aplicate întocmai (excluzând orice derogare, orice convenție opusă, precum și orice interpretare cu efecte restrictive).

Normele imperative se împart în norme onerative și norme prohibitive:

- *normele onerative* sunt acelea care prevăd în mod expres obligația de a săvârși anumite acțiuni (de exemplu, „vânzătorul are următoarele obligații principale: 1. să transmită proprietatea bunului sau, după caz, dreptul vândut; 2. să predea bunul; 3. să îl garanteze pe cumpărător contra evicțiunii și viciilor bunului” – art. 1672 C. civ.);

- *normele prohibitive* interzic săvârșirea unor acțiuni [„nu pot face obiectul unei cesiuni creanțele care sunt declarate netransmisibile de lege” – art. 1569 alin. (1) C. civ.].

[1] Pentru opinii în materie de clasificarea normelor juridice, a se vedea *I.R. Urs*, op. cit., p. 60 și urm.; *O. Ungureanu*, op. cit., p. 30-32; *Șt. Răuschii*, op. cit., p. 22-25.

[2] Pentru amănunte în materie de evoluție a normei de conduită în dreptul românesc, a se vedea *I. Chiș*, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Axa, București, 2000, p. 87 și urm.

Normele dispozitive (interpretative sau declarative) sunt acelea a căror aplicare este lăsată la aprecierea persoanei respective.

Normele dispozitive se împart în:

- *norme permisive* (de împuternicire) care nici nu impun și nici nu interzic săvârșirea unei acțiuni [de exemplu, potrivit art. 1780 alin. (1) C. civ., „chiria poate consta într-o sumă de bani sau în orice alte bunuri sau prestații”];

- *normele supletive* care permit subiectelor să-și aleagă singure conduita de urmat în anumite împrejurări și numai în lipsa acestora conduita prescrisă va suplini lipsa de manifestare a voinței părților (de exemplu, „predarea trebuie să se facă la locul unde bunul se află în momentul încheierii contractului, dacă nu rezultă altfel din convenția părților ori, în lipsa acesteia, din uzanțe” – art. 1689 C. civ.);

d) după *natura interesului ocrotit* (și nivelul de acoperire) sunt: norme publice (prin care se urmărește ocrotirea unui interes general, de exemplu Codul civil) și norme private (care ocrotesc interese particulare, de exemplu contractul);

e) după *sfera de aplicare*, normele juridice pot fi: generale, speciale și de excepție;

- *normele generale* sunt norme care îmbrățișează sfera de relații sociale cea mai cuprinzătoare, fie pe ansamblul dreptului, fie într-o anumită ramură de drept;

- *normele speciale* se referă la o sferă mai restrânsă de relații sociale; au o aplicație limitată, în funcție de anumite criterii ori calități ale persoanelor.

- *normele de excepție* sunt acele norme care admit derogări de la conduita pe care o prescriu normele generale sau normele speciale; ele sunt de strictă interpretare și aplicare.

f) după *sanțiunea aplicată*, normele pot fi: punitive și stimulatorii;

g) după *tehnica de elaborare*, normele pot fi: determinate sau norme în alb;

- *normele determinate* pot fi: complete (cele care cuprind toate cele trei elemente) și de trimitere (fac trimitere la un alt act normativ sau la altă normă existentă);

- *normele în alb* urmează să fie întregite în vederea aplicării printr-un act normativ ce va fi adoptat în viitor^[1].

---

[1] A se vedea M.A. ARDELEANU, op. cit., p. 77 și urm.

§2. Izvoarele dreptului civil

Izvoarele dreptului civil reprezintă (după cum am mai arătat) *forma specifică de exprimare a normelor* de drept civil.

În doctrină, sintagma „izvor de drept” are două înțelesuri: unul material și unul formal-juridic.

În *sensul său material*, prin izvor de drept se înțeleg *condițiile materiale de existență ale societății* care au rolul determinant în procesul formării voinței cuprinse în normele de drept.

În *sens juridic*, prin izvor de drept se înțelege *forma de exprimare a normelor de drept*, mijloacele specifice statale prin care voința este ridicată „la rangul de lege”, devenind astfel generală și obligatorie.

În sistemul nostru de drept, principalul izvor de drept îl constituie *actele normative* (acte juridice edictate de organele statului).

Izvoarelor dreptului se împart în: izvoare directe (actele normative) și izvoare indirecte (practica juridică și știința juridică).

Potrivit art. 1 C. civ., sunt izvoare ale dreptului civil *legea, uzanțele și principiile generale* ale dreptului.

De precizat că cele trei izvoare prevăzute expres de Codul civil *nu se află pe poziții de egalitate*. Astfel, art. 1 alin. (2) C. civ. stabilește următoarea *ierarhie*:

- a) mai întâi se aplică *legea*;
- b) dacă nu există text de lege, se aplică *uzanțele*;
- c) dacă nu există nici lege corespunzătoare și nici uzanțe, se aplică *o altă lege ce reglementează o situație juridică asemănătoare*;
- d) în lipsa legii corespunzătoare, a uzanțelor și a legii asemănătoare, se aplică *principiile generale ale dreptului*.

A. Legile (actele normative). Principalele izvoare formale ale dreptului civil sunt actele normative (legile, în sens larg).

Prin „lege” (în sens restrâns) se înțelege actul normativ adoptat de puterea legiuitoare, adică de Parlament.

Legea este *actul juridic cu forță juridică supremă*, căruia trebuie să i se subordoneze toate celelalte acte normative.

După forța lor juridică, legile sunt: constituționale, organice și ordinare. Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

a) *Constituția* este legea fundamentală a statului, cuprinzând numeroase prevederi care sunt izvoare importante pentru dreptul civil.

b) *Legile organice* dezvoltă și detaliază principiile cuprinse în Constituție și în măsura în care conțin norme referitoare la relații din domeniul drep-

tului civil, ele sunt izvoare de drept civil (de exemplu, cele de reglementare a regimurilor juridice ale proprietății, cultelor, raporturilor de muncă).

c) *Legile ordinare* sunt acte normative obișnuite, curente, cu obiect limitat elaborate în baza Constituției. În această categorie se încadrează toate celelalte legi (decât organice) adoptate de Parlament și promulgate (prin decret) de Președintele României.

Tot în această categorie (mai largă), un loc important îl ocupă codurile (Codul civil, Codul muncii, Codul vamal etc.).

Codul civil reprezintă principalul izvor al dreptului civil. Codul civil este o grupare sistematizată de norme juridice care reglementează totalitatea (majoritatea) relațiilor sociale de drept privat.

Codul civil român are 2664 articole, a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009 și a intrat în vigoare la 1 octombrie 2011.

d) *Decretele* sunt acte normative emise în trecut de Consiliul de Stat (până la desființarea acestuia), respectiv decrete emise în prezent, în exercitarea funcțiilor, de către Președintele României (art. 99 din Constituție); acestea din urmă sunt izvoare de drept numai în măsura în care reglementează anumite relații sociale.

e) *Hotărârile și ordonanțele Guvernului* sunt acte normative ce se adoptă numai în cazul în care Guvernul este abilitat printr-o lege specială, în limitele și condițiile stabilite de lege. Guvernul nu poate emite ordonanțe în domeniile rezervate legilor organice (art. 115 din Constituție). În caz excepțional, Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență (de exemplu, O.U.G. nr. 25/1997 cu privire la regimul juridic al adopției).

f) *Ordinele, instrucțiunile și regulamentele* miniștrilor ori ale altor conducători ai organelor de specialitate, ai administrației publice centrale, în măsura în care reglementează relații sociale specifice dreptului civil.

De precizat că există și alte acte normative care, deși sunt legi în sens larg, au denumiri speciale precum: statut, regulament, contract-tip, contract-cadru, norme, standard etc.^[1]

g) *Dreptul U.E.* este și el *izvor de drept* în condițiile aderării României la Uniunea Europeană^[2].

Potrivit art. 4 alin. (1) C. civ., dispozițiile (Codului civil) privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte.

[1] Pentru amănunte în materia actului normativ, a se vedea *N. POPA*, op. cit., p. 16 și urm.

[2] Sub aspect economic, a se vedea „Participarea economiilor naționale la piața mondială”, *C. NISTOR*, op. cit. (2005), p. 167 și urm.